

פוליטיקה והשפה האנגלית

'Politics and the English Language' נכתב ב-1945 ופורסם ב-Horizon, אפריל 1946. בנוסח המתורגם הושמטו מספר דוגמאות מאנגלית שלא נמצאו להן מקבילות דומות בעברית.

התרגום הוא מתוך [מתחת לאף שלך](#) (דביר 2005), מבחר מאמרים מאת ג'ורג' אורוול בתרגום יועד וינטר-שגב. מבוא, עריכה מדעית והערות: ג'ורג' אורוול. התרגום מובא כאן באדיבות הוצאת דביר.

רוב האנשים המוטרדים בכלל מהעניין יודו שהשפה האנגלית היא במצב רע, אבל מקובל להניח שאנחנו לא יכולים לעשות שום דבר בעניין באמצעות פעולה מודעת. הציוויליזציה שלנו מנוונת, והשפה שלנו – זהו הטיעון – בהכרח נוטלת חלק בהתמוטטות הכללית. מכאן נובע שכל מאבק כנגד השימוש הרעה בשפה הוא ארכאזים סנטימנטלי, כמוהו כהעדפת נרות על פני תאורה חשמלית או כרכרות על פני מטוסים. בבסיס של זה נמצאת הסברה שאנחנו מודעים לה רק למחצה, ולפיה שפה היא התפתחות טבעית ולא כלי שאנחנו קובעים את צורתו בהתאם למטרותינו.

ובכן, ברור שלשקיעתה של שפה חייבים בסופו של דבר להיות גורמים פוליטיים וכלכליים: היא לא נובעת רק מהשפעתו הרעה של כותב זה או אחר. אבל תוצאה עשויה להפוך לסיבה, המחזקת את הסיבה המקורית ומייצרת את אותה תוצאה בצורה מוגברת, וכן הלאה ללא גבול. אדם יכול להתחיל לשתות כי הוא מרגיש שהוא כישלון, ואז להיכשל עוד יותר כי הוא שותה. אותו הדבר פחות או יותר קורה לשפה האנגלית. היא הופכת מכוערת ולא-מדויקת משום שמחשבותינו טיפשיות, אבל רישולה של השפה שלנו מקל עלינו לחשוב מחשבות טיפשיות. הנקודה היא שהתהליך הוא הפוך. האנגלית של ימינו, במיוחד האנגלית הכתובה, משופעת בהרגלים מגונים המופצים באמצעות חיקוי, שאפשר להימנע מהם אם מוכנים לטרוח מספיק. אם נפטרים מההרגלים האלה אפשר לחשוב בבהירות רבה יותר, ולחשוב בבהירות זה צעד ראשון הכרחי לקראת התחדשות פוליטית: כך שהמאבק נגד אנגלית קלוקלת הוא לא שטותי או זניח, וגם לא עניין פרטי של אנשים שהכתיבה היא מקצועם. אחזור לנקודה הזאת בהמשך, ואני מקווה שעד אז המשמעות של מה שכתבתי כאן תתבהר. בינתיים, הנה חמש דוגמאות מהשפה האנגלית הכתובה כפי שנהוג כיום לכתוב בה.

חמשת הקטעים האלה לא נבחרו כי הם גרועים במיוחד – יכולתי לצטט גרועים בהרבה אילו רציתי – אלא כי הם מדגימים מגוון רחב של הפגמים המוסריים מהם אנחנו סובלים כיום. רמתם היא מעט מתחת למוצע, אבל המדגם מייצג למדי. מספרתי אותם כך שאוכל להתייחס אליהם בעת הצורך:

1. אינני, אמנם, בטוח האם אין זה נכון לומר שאותו מילטון שפעם נראה לא בלתי-דומה לאיזה שלי מהמאה השבע-עשרה לא הפך, כתוצאה מניסיון מר יותר בכל שנה, זר [כך במקור – ג'. או.] יותר למייסדה של אותה כת ישועית שדבר לא יכול היה לגרום לו לקבל.

¹פרופסור הרולד לסקי (מאמר ב-Freedom of Expression)

2. מעל הכל, איננו יכולים להשתעשע בסוללה ילידית של ניבי לשון המצווה עלינו מרשם של צירופי מילים יוצאי דופן לרעה כגון הצירוף הבסיסי 'להשלים עם' במקום 'לקבל' או 'להכות בתימהון' במקום 'להדהים'.

פרופסור לנסלוט הוגבן (*Interglossa*)²

3. מצד אחד יש לנו את האישיות החופשית: לפי הגדרה אין היא נירוטית, שכן אין בה לא קונפליקט ולא חלום. תשוקותיה, כפי שהן, ברורות, שכן הן בדיוק מה שההסכמה המוסדית מותירה בקדמת המודעות; תבנית מוסדית שונה הייתה משנה את מספרן ואת עוצמתן; מעט מתוכן הוא טבעי, בלתי ניתן לצמצום, או מסוכן מבחינה תרבותית. אבל מצד שני, הקשר החברתי עצמו אינו אלא הבבואה ההדדית של שלמויות אלה, הבטוחות בעצמן. זכרו את הגדרתה של האהבה. האין היא אותה תמונה עצמה של אקדמאי קטן? היכן יש מקום באולם המראות הזה לאישיות או לאחוזה?

מאמר על פסיכולוגיה ב-*Politics*, ניו יורק³

4. כל "האנשים המצוינים" ממועדוני הג'נטלמנים, וכל הקצינים הפשיסטים הלהוטים, מאוחדים בשנאה משותפת לסוציאליזם ובפחד חייתי מפני הגאות העולה של תנועת ההמונים המהפכנית, פנו לפעולות פרובוקציה, לחרחור מלחמה נתעב, לאגדות מימי הביניים בדבר הרעלת בארות, לגליזציה של פעולות ההשמדה שלהם את הארגונים הפרולטאריים, ועוררו את הבורגנות הזעירה הנסערת ללהט לאומני בשם המאבק נגד הדרך המהפכנית לצאת מהמשבר.

פמפלט קומוניסטי

5. אם רוח חדשה עתידה להיות מופחת בארץ עתיקה זו, קיימת רפורמה בעייתית ושנויה במחלוקת שחייבים להתמודד עמה, והיא ההומניזציה והניעור של הבי.בי.סי. מורך לב בנקודה זו יבשר על כיב וניוון של הנשמה. ליבה של בריטניה הוא אולי בריא ופועם בחוזקה, לדוגמא, אבל שאגת האריה הבריטי בשעה זו דומה לשאגתו של האורג ב'חלום ליל קיץ' של שייקספיר⁴ – עדינה כהמייתו של כל גוזל יונה. בריטניה חדשה ותקיפה אינה יכולה להמשיך להתבזות בעיני, או בעצם באוזני, העולם בשל החולשה המנוונת של Langham Place⁵, המחופשת ללא בושח כ"אנגלית סטנדרטית". כאשר קולה של בריטניה נשמע בשעה תשע בערב, יהיה זה טוב הרבה יותר ולאין-ערך פחות מגורך לשמוע אותיות H נשמטות באופן מכובד מאשר את נעירות החמור הגנדרניות, הנפוחות, העצורות, הילדות-טובות-של-אמא, המושמעות על-ידי בתולות ביישניות ויללניות שאין בהן אשמה!

מכתב ב-*Tribune*⁶

לכל אחד מהקטעים האלו מגרעות משלו, ואולם, בנפרד מהכיעור הלא-הכרחי, שתי תכונות משותפות לכולם. האחת היא השימוש בדימויים מיושנים: השניה היא חוסר הדיוק. או שיש למחבר כוונה והוא לא מסוגל להביע אותה, או שהוא אומר משהו אחר בלי להתכוון, או שהוא כמעט אדיש לשאלה האם למלים שלו יש משמעות או לא. העירוב הזה של ערפול וסתם חוסר-מיומנות הוא המאפיין הבולט ביותר של הפרוזה האנגלית בימינו, ובמיוחד של כל סוג של כתיבה

פוליטית. מרגע שנושאים מסוימים מועלים, הממשי מתמוסס והופך למופשט ונראה שאף אחד כבר לא מסוגל לחשוב על סגנונות דיבור שאינם נדושים: הכתיבה בנויה פחות ופחות ממילים שנבחרו בשל משמעותן, יותר ויותר מצידו מילים שהורכבו כמו שמחברים תאים בלול תרנגולות להרכבה עצמית. להלן רשימה, בצירוף הערות ודוגמאות, של אחדות מהתחבולות השונות שבאמצעותן נהוג להתחמק ממלאכת ייצור הפרוזה:

מטפורות גוססות. מטפורה שהומצאה לא מזמן מסייעת למחשבה בכך שהיא מעוררת דימוי חזותי, בעוד שמצד שני, מטפורה 'מתה' (למשל 'נכסי צאן ברזל') חזרה כבר למעשה להיות מילה רגילה, ובדרך כלל ניתן להשתמש בה בלי לפגוע ברענונות הדברים. אבל בין שני הסוגים הללו יש מצבור אשפה עצום של מטפורות שחוקות שאיבדו את היכולת לעורר את הדמיון ומשתמשים בהן אך ורק כי הן חוסכות לאנשים את הטורח שבהמצאת צירופי מילים בעצמם. דוגמאות לכך הן: 'ללכת בתלם', 'לעמוד כתף אל כתף עם', 'לשחק לידי', 'קרדום לחפור בו', 'לדוג במים עכורים', 'צו השעה', 'עקב אכילס', 'שירת הברבור'. ברבים מהצירופים האלה משתמשים בלי לדעת את משמעותם,⁷ ולעתים קרובות מערבבים בין מטפורות לא מתאימות, סימן מובהק לכך שהכותב לא מתעניין במה שהוא אומר. המשמעות המקורית של אחדות מהמטפורות הנהוגות כיום עוותה, בלי שאלו המשתמשים בהן יהיו אפילו מודעים לכך. לדוגמה, 'הפטיש והסדן', שכעת תמיד משתמשים בה כשמשמע שהסדן הוא זה שמקבל את המכה החזקה יותר. במציאות הסדן הוא זה שתמיד שובר את הפטיש, לעולם לא להפך: כותב שהיה עוצר לחשוב מה הוא אומר היה מבחין בכך, ונמנע מלעוות את הצירוף המקורי.

'אופרטורים' או איברים מלאכותיים של הפועל. אלו חוסכים את הטורח שבבחירת פעלים או שמות-עצם מתאימים, ובו בזמן מרפדים כל משפט במספר הברות נוספות המקנות לו חזות סימטרית. צירופים אופייניים הם: 'להוציא מכלל פעולה', 'ליצור קשר עם', 'להיות נתון לי', 'להביא לידי', 'ליצור את הרושם ש', 'לשחק תפקיד מרכזי ב', 'לצאת לפועל', 'לגלות נטייה לי', 'לשרת את המטרה שלי וכו' וכו'. הרעיון העיקרי הוא לסלק את הפעלים הפשוטים. במקום להיות מילה בודדת, כמו 'לשבור', 'לעצור', 'לקלקל', 'לתקן', 'להרוג', פועל הופך לצידוף, המורכב משם עצם או שם תואר שהוצמדו לפועל כללי כמו 'לצאת', 'לבוא', 'ליצור', 'לשחק'. בנוסף, צורת הסביל מועדפת בכל מקום שרק אפשר על פני צורת הפעיל, ומבנים שמוניים משמשים במקום שם-הפועל ('מבקש בדיקה' במקום 'מבקש לבדוק'). טענות בנאליות מקבלות חזות של עומק באמצעות צורת ה-'לא בלתי-'. מילות קישור ומילות יחס פשוטות מוחלפות בצירופים כמו 'ביחס לי', 'בהתחשב ב', 'העובדה ש', 'בהנחה ש'; ואת סיומי המשפטים מצילים מחוסר-פואנטה באמצעות ביטויים שגרתיים אך מהדהדים כמו 'רצוי בהחלט', 'אי אפשר שלא להתחשב ב-', 'התפתחות הצפויה בעתיד הקרוב', 'ראוי לשיקול דעת רציני', 'יש להביא לסיום משביע רצון' וכן הלאה וכן הלאה.

סגנון יומרני. מילים כמו 'תופעה', 'אלמנט', 'מטרה', 'קטגורי', 'אפקטיבי', 'וירטואלי', 'בסיסי', 'ראשוני', 'לקדם', 'להרכיב', 'להציג', 'לנצל', 'לשמשי', 'לסלק', 'לחסל' משמשות כדי להלביש טענות פשוטות בתחפושת וכדי להקנות נופך של אובייקטיביות מדעית לשיפוטיות סובייקטיביים. שמות תואר כמו 'מציין תקופה', 'אפי', 'היסטורי', 'בלתי נשכח', 'מנצח', 'עתיק יומין', 'בלתי

נמנעו, 'קשוח', 'ממשי', משמשים כדי לתת מראה מכובד למהלכים השפלים של הפוליטיקה הבינלאומית, בעוד שכתובה השואפת להאדיר את המלחמה מקבלת בדרך כלל גוונים ארכאיים, עם מילים אופייניות כמו: 'ממלכה', 'כתר', 'מרכבה', 'אגרוף ברזל', 'חרב', 'מגן', 'שריון', 'דגל', 'מגף', 'תרועות חצוצרה'. מלים וביטויים מלועזית כמו *deus ex ,ancien régime ,cul de sac* משמשים כדי להשרות אווירה של תרבות ואלגנטיות. למעט הקיצורים השימושיים *Weltanschauung ,Gleichschaltung ,status quo ,mutatis mutandis ,machina* ⁸ (כ'לומר'), *i.e.* (לדוגמא'), ו-*etc.* ('וכו'), אין צורך אמיתי באף אחד ממאות הצירופים הלועזיים הנהוגים כיום באנגלית. כותבים גרועים, ובמיוחד בתחומים מדעיים, פוליטיים וסוציולוגיים, רדופים כמעט תמיד על-ידי הדעה שמילים לטיניות או יווניות הן נעלות על מילים סקסוניות. * הז'רגון המיוחד לכתובה המרקסיסטית ('צבוע', 'תליין', 'קניבל', 'זעיר-בורגני', 'הגבירים האלה', 'משרתים', 'מלחכי פנכה', 'כלב שוטה', 'משמרות לבנים'⁹ וכו') מורכב ברובו ממילים וצירופים שתורגמו מרוסית, מגרמנית או מצרפתית; אבל הדרך הרגילה לייצר מילה חדשה היא להשתמש בשורש לטיני או יווני עם הסיומת המתאימה. לעתים קרובות קל יותר להמציא מילים מהסוג הזה¹⁰ מאשר לחשוב על המילים באנגלית שתתפוסנה את המשמעות הרצויה. התוצאה, בדרך כלל, היא עלייה ברמת הרישול והעמימות.

מילים חסרות משמעות. בסוגי כתיבה מסוימים, במיוחד בביקורת אמנות וספרות, נתקלים לעתים קרובות בקטעים ארוכים שהם נעדרי משמעות כמעט לחלוטין.^{11†} מילים כמו 'רומנטי', 'פלסטי', 'ערכים', 'אנושי', 'סנטימנטלי', 'טבעי', 'ויטליות', כפי שהן משמשות בביקורת אמנות, הן חסרות-משמעות לחלוטין, במובן זה שלא רק שהן לא מצביעות על אף אובייקט בר-גילוי, אלא שהקורא אפילו בכלל לא מצפה שהן יעשו זאת. כאשר מבקר אחד כותב "התכונה הבולטת ביצירתו של מר פלוני היא החיות שבה", ואילו אחר כותב "מה שמיד בולט ביצירתו של מר פלוני הוא תחושת הכיליון המיוחדת לה", הקורא מקבל את זה כהבדל דעה פשוט. אילו היו משתמשים במילים כמו 'שחור' ו-'לבן' במקום מילות הז'רגון 'כליון' ו-'חיות', הוא היה יכול להבחין מיד שנעשה שימוש בלתי-הולם בשפה. בהרבה מונחים פוליטיים משתמשים לרעה באופן דומה. למילה 'פשיזם' אין כיום כל משמעות פרט לכך שהיא מסמנת "משהו לא רצוי". לכל אחת מהמילים 'דמוקרטיה', 'סוציאליזם', 'חופש', 'פטריוטי', 'ריאליסטי', 'צדק' יש מספר משמעויות שונות

* דוגמא מעניינת לכך היא האופן שבו שמות הפרחים באנגלית שהיו בשימוש עד לא מזמן מנושלות ממקומן על ידי מילים יווניות, 'לוע הארז' הופך ל-*antirrhinum*, 'אל תשכחיני' הופך ל-*myosotis*, וכו'. קשה למצוא איזושהי סיבה מעשית לשינוי האופנה הזה: הוא נובע כנראה מהתרחקות אינסטינקטיבית מהמילה הפשוטה יותר ומתחושה מעורפלת שהמילה היוונית היא מדעית. [הערת המחבר]

† דוגמא: "הקתוליות של תפיסתו ודימויו של קומפורט, שהיא באופן משונה וויטמנסקית בהיקפה, כמעט ההפך המוחלט בכפיה האסתטית שבה, ממשיכה לעורר את אותה רמזיה חרדה אטמוספירית מצטברת לנצחיות אכזרית, שלוהה בנחישותה... ריי גרדינר זוכה בנקודות בכך שהוא מכוון במדויק למטרות פשוטות. אלא שאין הן כה פשוטות, ובתוך עצבות שבעת-רצון זו שזורה יותר מאשר השלמה מרירה-מתוקה שעל פני השטח." (*Poetry Quaterly*) [הערת המחבר]

שאינן מתיישבות זו עם זו. במקרה של מילה כמו 'דמוקרטיה', לא זו בלבד שאין שום הגדרה מוסכמת, אלא שהניסיון לייצר כזו נתקל בהתנגדות מכל הכיוונים. כמעט כל אדם חש שכשאנחנו אומרים שמדינה היא דמוקרטית אנחנו משבחים אותה: כתוצאה מכך מצדדיו של כל סוג משטר טוענים שהוא דמוקרטיה, וחוששים שהיו נאלצים להפסיק להשתמש במילה אילו נכלה למשמעות אחת כלשהי. השימוש במילים מהסוג הזה הוא לעתים קרובות לא-ישר במודע. כלומר, לאדם המשתמש בהן יש הגדרה פרטית משלו אבל הוא מאפשר לשומע לחשוב שהוא מתכוון למשהו שונה לגמרי. הצהרות כמו "המרשל פטון היה פטריוט אמיתי"¹², "העיתונות הסובייטית היא החופשית בעולם", "הכנסייה הקתולית מתנגדת לרדיפות", נאמרות כמעט תמיד עם כוונת הונאה. מילים אחרות שמשמשות בהן במשמעויות משתנות, ברוב המקרים פחות או יותר באופן שאינו ישר, הן: 'מעמד', 'טוטליטרי', 'מדע', 'מתקדם', 'ריאקציונרי', 'בורגני', 'שוויון'.

כעת לאחר שהצגתי קטלוג זה של הונאות וסילופים, הרשו לי להביא דוגמה נוספת לסוג הכתיבה שהם מובילים אליו. הפעם היא מטבעה חייבת להיות מומצאת. אני עומד לתרגם קטע באנגלית טובה לאנגלית מודרנית מהסוג הגרוע ביותר. להלן פסוק מוכר מתוך 'קהלת':

"שבתי וראה תחת השמש, כי לא לקלים המרוץ, ולא לגיבורים המלחמה, וגם לא לחכמים לחם, וגם לא לנבונים עושר, וגם לא ליודעים חן; כי עת ופגע יקרה את כולם."¹³

הנה הקטע באנגלית מודרנית:

"סקירה אובייקטיבית של תופעות בנות-זמננו מובילה למסקנה ההכרחית שהצלחה או כישלון בפעילויות תחרותיות אינם מגלים שום נטייה להיות תואמים ליכולת מולדת, אלא שמרכיב נכבד של הבלתי-ניתן-לחיזוי חייב תמיד להילקח בחשבון."

זוהי פרודיה, אבל לא מופרזת במיוחד. מוצג מס' 3 לעיל, למשל, מכיל מספר קטעים מאותו סוג של אנגלית. ניתן להבחין שלא יצרתי תרגום שלם. תחילת המשפט וסיומו קרובים למדי למשמעות המקורית, אבל באמצע נמוגות הדוגמאות הקונקרטיות – מרוץ, מלחמה, לחם – והופכות לצירוף המעורפל "הצלחה או כישלון בפעילויות תחרותיות". הדבר מתחייב, כי אף כותב בן-זמננו מהסוג שעליו אני מדבר – אף אדם המסוגל להשתמש בצירופים כמו "סקירה אובייקטיבית של תופעות בנות-זמננו" – לעולם לא היה שוטח את מחשבותיו באופן כה מדויק ומפורט. כל הנטייה של הכתיבה בת-זמננו היא להתרחק מקונקרטיות. כעת נתחו את שני המשפטים האלה מעט יותר מקרוב. הראשון כולל 29 מילים אך רק 56 הברות, וכל המילים בו הן יומיומיות. השני כולל 28 מילים ו-77 הברות.¹⁴ המשפט הראשון מכיל שישה דימויים מלאי חיים ורק צירוף אחד ("עת ופגע") שאפשר לכנותו מעורפל. בשני אין אף לא דימוי אחד שהוא מרתק ורענן, ולמרות 77 הברותיו הוא נותן רק גרסא מקוצרת של המשמעות הכלולה בראשון. ובכל זאת אין ספק שהסוג השני של משפטים הוא זה שזוכה להתבסס באנגלית של ימינו. אני לא רוצה להפריז. סוג הכתיבה הזה טרם הפך לנחלת הכלל, ומרבצים של פשטות יתגלו פה ושם גם בדפים שכתובים באופן הכי גרוע. עדיין, אילו ביקשו מכם או ממני לכתוב מספר שורות על אי-הוודאות שבגורל האנושי, קרוב לוודאי שהיינו מגיעים למשהו שקרוב הרבה יותר למשפט הדמיוני שלי מאשר לפסוק מ'קהלת'.

כפי שניסיתי להראות, הכתיבה המודרנית בצורותיה הגרועות אינה מתבטאת בבחירת מילים בשל משמעותן ובהמצאת דימויים כדי להבהיר את המשמעות. היא בנויה על הדבקה רצפי מילים ארוכים שכבר סודרו על-ידי מישהו אחר, ועל הקניית חזות נאה לתוצאות באמצעות אחיזת עיניים ממש. הדבר המושך בדרך הכתיבה הזו הוא שהיא קלה. קל יותר – אפילו מהיר יותר, ברגע שיש לכם את ההרגל – לומר "לדעתי אין זו הנחה בלתי-מבוססת לטעון ש" מאשר לומר "אני חושב ש". אם משתמשים בצירופים מן-המוכן, לא רק שאין צורך לרדוף אחרי מילים, גם אין צורך לטרוח על הקצב הנכון למשפטים, שכן הצירופים הללו בדרך-כלל מסודרים כך שהם פחות או יותר נעימים לאוזן. כאשר מחברים טקסט בחיפזון – כאשר מכתיבים לקצרה, למשל, או נואמים בפני ציבור – טבעי להיתפס לסגנון יומרני, מלא במילים לטיניות. תוספות כמו "שיקול שראוי לנו לזכור" או "מסקנה שלכולנו יהיה קל להסכים אתה" יצילו מהתרסקות משפטים רבים. בכך שאתם משתמשים במטפורות, דימויים וניבים שחוקים, אתם חוסכים מאמץ מנטלי רב, במחיר זה שאתם משאירים את המשמעות שלכם מעורפלת, לא רק עבור הקוראים שלכם אלא גם עבורכם. זו החשיבות שבמטפורות המעורבות. המטרה היחידה של מטפורה היא לעורר דימוי ויזואלי. כאשר הדימויים האלה מתנגשים – כמו ב-"התמנון הפשיסטי שר את שירת הברבור שלו", "המגף נזרק לכור ההיתוך" – אפשר להניח בוודאות שהכותב לא רואה תמונה מנטלית של העצמים שהוא מזכיר; במילים אחרות, הוא לא ממש חושב. הסתכלו שוב בדוגמאות שנתתי בתחילת המאמר הזה. פרופסור לסקי (1) משתמש בשש מילות שלילה מתוך 43 מילים. אחת מאלו מיותרת, והיא הופכת את הקטע כולו לחסר פשר, ובנוסף הטעות הקטנה 'זר' במקום 'דומה', שמגדילה את חוסר הפשר, ויש עוד כמה פיסות סרבול מיותרות המגדילות את הערפול הכללי. פרופסור הוג'ן (2) משתעשע בסוללה המסוגלת לתת מרשמים, ובעוד הוא מסתייג מהצירוף היומיומי 'להשלים עם' הוא לא מוכן לחפש את משמעותה של המילה egregious במילון ולראות מה פירושה.¹⁵ (3), אם נוקטים כלפיו בגישה מחמירה, הוא פשוט חסר משמעות: כנראה אפשר היה להבין אחרי מאמץ את המשמעות שהתכוונו אליה אילו קראנו את כל המאמר שבו הוא מופיע. ב-(4), המחבר יודע פחות או יותר מה הוא רוצה לומר, אבל מצבור צירופים נדושים חונק אותו כמו עלי תה שסותמים כיור. ב-(5), מילים ומשמעויות נפרדו כמעט לחלוטין. לאנשים שכותבים באופן הזה יש בדרך כלל משמעות רגשית כללית – הם שוללים דבר אחד ורוצים לבטא סולידריות עם דבר אחר – אבל הם לא מתעניינים בפרטים של מה שהם אומרים. כותב זהיר, בכל משפט שהוא כותב, ישאל את עצמו לפחות ארבע שאלות, והן: מה אני מנסה לומר? אלו מילים יביעו זאת? איזה דימוי או ניב יעשו את זה ברור יותר? האם הדימוי הזה רענן מספיק כדי להשפיע? וקרוב לודאי שהוא ישאל את עצמו שתיים נוספות: האם יכולתי לנסח זאת יותר בקיצור? האם אמרתי משהו הכולל כיעור שאפשר להימנע ממנו? אבל אתם לא חייבים לטרוח את כל הטרחה הזאת. אתם יכולים להתחמק ממנה בכך שפשוט תפתחו לרווחה את מוחכם ותתנו לצירופי המלים המוכנים-מראש להתאסף שם. הם כבר יבנו את המשפטים שלכם בעבורכם – אפילו יחשבו את מחשבותיכם בשבילכם, במידה מסוימת – ובעת הצורך הם יספקו את השרות החשוב של הסתרתה החלקית של המשמעות של מה שכתבתם אפילו מעצמכם. בנקודה הזאת מתבהר הקשר המיוחד שבין הפוליטיקה לבין זילות השפה.

בימינו נכון לומר בהכללה שכתובה פוליטית היא כתיבה גרועה. היכן שזה לא נכון, מגלים בדרך כלל שהכותב הוא סוג כלשהו של מורד, המבטא את דעותיו הפרטיות ולא 'קו מפלגה'. נראה שאורתודוקסיה, מכל צבע שהוא, תובעת סגנון חקייני, חסר-חיים. הדיאלקטים הפוליטיים שאפשר למצוא במפלגה, מאמרי מערכת, מנשרים, הצהרות מדיניות ונאומים של תתי-שרים משתנים כמובן ממפלגה למפלגה, אבל הם כולם דומים בכך שכמעט אף פעם לא מוצאים בהם ביטוי תוצרת-בית חדש ותוסס. כשמתבוננים בנואם מיוגע על במה החוזר מכנית על הצירופים השגורים – 'מעשי זוועה חייתיים', 'מגף ברזל', 'רודנות מוכתמת בדם', 'העמים החופשיים של העולם', 'לעמוד כתף אל כתף' – מקבלים פעמים רבות את הרושם המוזר שלא מתבוננים באדם חי אלא בסוג של גולם: רושם שפתאום מתחזק ברגעים שהאור נופל על משקפי הדובר והופך אותם לעיגולים ריקים שנדמה כאילו אין עיניים מאחריהם. וזה לא לגמרי מחזה תעתועים. דובר המשתמש בסוג הזה של מליצות כבר עשה כברת דרך לעבר הפיכת עצמו למכונה. הרעשים המתאימים יוצאים מחלל גרונו, אבל המוח שלו לא מעורב כפי שהיה אילו בחר את מילותיו בעצמו. אם הנאום שהוא נושא הוא כזה שהוא מורגל לשאתו שוב ושוב, הוא עשוי להיות כמעט לא מודע למה שהוא אומר, כמו מתפלל המשמיע את המענה בתפילה בכנסיה. והמצב הזה של מודעות מופחתת, אם אינו חיוני להיווצרות קונפורמיזם פוליטי, הרי שהוא מכל מקום קרקע נוחה עבורו.

בימינו, השיח הפוליטי בעל-פה ובכתב הוא בעיקרו הגנה על הבלתי-ניתן-להגנה. על דברים כמו המשך השלטון הבריטי בהודו, הטיהורים וההגליות ברוסיה, הטלת פצצות האטום על יפן, אפשר אמנם להגן, אבל רק באמצעות טיעונים שהם ברוטליים מדי עבור רוב האנשים, ושאינם מתיישבים עם המטרות המוצהרות של פלגים פוליטיים. לפיכך השפה הפוליטית מוכרחה להיות מורכבת בעיקר מלשון מעודנת, הנחות מעוררות תהייה וענני עמימות. כפרים חסרי מגן מופצצים מן האוויר, התושבים מגורשים לאזורי ספר, הַבְּקָר נקצר באש מקלעים, הבקתות מועלות באש באמצעות כדורים נותבים: לזה קוראים *השבת השקט*. חוות נשדדות ממיליוני איכרים, הנשלחים להשתרך בדרכים כשעל גופם לא יותר ממה שביכולתם לשאת: לזה קוראים *טרנספר של אוכלוסייה או תיקוני גבול*. אנשים נכלאים במשך שנים ללא משפט, או נורים בעורפם או נשלחים למות מצפדינה במחנות כפייה באזור הארקטי: לזה קוראים *סילוק גורמים לא-מהימנים*. סגנון דיבור מהסוג הזה נדרש כאשר רוצים לתת שמות לדברים בלי לעורר את המראה שלהם בתודעה. חישובו למשל על איזה פרופסור אנגלי נינוח המלמד סנגוריה על משטר הטוטליטריות בברית-המועצות. הוא לא יכול לומר פשוט "אני מאמין בחיסול היריבים הפוליטיים שלך כאשר זה יכול להביא לך תוצאות טובות". סביר, לפיכך, שיאמר משהו כזה:

"בעוד אני מודה בגלוי שהמשטר הסובייטי מפגין מאפיינים מסוימים שבעלי רעיונות הומניטריים עשויים לגלות נטייה לגנותם, אני סבור שאנחנו חייבים להסכים שהפחתה מסוימת של זכות ההתנגדות הפוליטית היא בת-לוויה בלתי-נמנעת של תקופות מעבר, ושהקשיים שהעם הרוסי נקרא לשאת הוצדקו לחלוטין במישור של ההישגים הקונקרטיים."

הסגנון המנופח הוא בעצמו סוג של לשון מעודנת. מסה של מלים לטיניות נופלת על העובדות כמו פתיתי שלג רכים, מטשטשת את קווי המתאר ומכסה את כל הפרטים. האויב הגדול של שפה בהירה הוא חוסר כנות. כשיש פער בין המטרות האמיתיות למוצהרות, נוטים באופן אינסטינקטיבי כביכול למילים ארוכות ולניבי לשון תשושים, כמו דיונון שפולט דיו. בתקופתנו אין

דבר כזה 'להישאר מחוץ לפוליטיקה'. כל הנושאים הם נושאים פוליטיים, והפוליטיקה עצמה היא מסה של שקרים, התחמקויות, איוולת, שנאה וסכיזופרניה. כאשר האווירה הכללית היא רעה, השפה חייבת לסבול מכך. אני מצפה – וזהו ניחוש שאין לי מספיק ידע כדי לאמת אותו – שהשפות הגרמנית, הרוסית והאיטלקית הדרדרו כולן בעשר או חמש-עשרה השנים האחרונות, כתוצאה מהדיקטטורה.

אבל אם המחשבה משחיתה את השפה, הרי שגם השפה עשויה להשחית את המחשבה. שימוש רע בשפה עשוי להתפשט כתוצאה ממסורת או מחיקוי, אפילו בקרב אנשים שאמורים לדעת טוב יותר. השפה הירודה שדנתי בה קודם היא מבחינות מסוימות מאוד נוחה. צירופים כגון 'הנחה שאיננה בלתי-מוצדקת', 'מותיר מקום רב לשיפור', 'לא ישרת שום מטרה טובה', 'שיקול שראוי להביאו בחשבון', הם פיתוי קבוע, חפיסת גלולות אספירין שנמצאת תמיד בהישג יד. הסתכלו אחורה לכל אורך המאמר הזה, ובטוח תמצאו ששוב ושוב חטאתי בדיוק באותם פגמים שנגדם אני מוחה. הבוקר קיבלתי בדואר פמפלט העוסק במצב בגרמניה. מחברו מוסר לי שהוא "חש דחיפות" לכתוב אותו. אני פותח אותו באקראי, והנה המשפט הראשון כמעט שאני רואה: "לבעלות הברית יש הזדמנות לא רק ליצור שינוי רדיקלי במבנה החברתי והפוליטי של גרמניה באופן שימנע תגובה לאומנית בתוך גרמניה עצמה, אלא באותו זמן גם להניח את היסודות עבור אירופה שיתופית ומאוחדת." רואים אתם, הוא "חש דחיפות" לכתוב – חש, כנראה, שיש לו משהו חדש לומר – ועדיין המילים שלו, כמו סוסי צבא הנענים לתרועת החצוצרה, מסתדרות באופן אוטומטי בתבנית המשמימה המוכרת. את הפלישה הזו של צירופים מן-המוכן ("להניח יסודות", "ליצור שינוי רדיקלי") לתוך תודעתנו ניתן למנוע רק אם עומדים על המשמר כנגדם באופן קבוע, וכל צירוף כזה משמש כזריקת הרדמה של חלק מהמוח.

אמרתי קודם שאת הניוון של השפה שלנו אפשר ככל הנראה לרפא. אלו המכחישים זאת יטענו, אם בכלל ייצרו טיעון, ששפה רק משקפת תנאים חברתיים קיימים ושנחנו לא יכולים להשפיע על התפתחותה באמצעות התעסקות ישירה עם מילים וצירופים. בכל הנוגע לטון או לרוח הכללית של השפה, יכול להיות שזה נכון, אבל זה לא נכון בכל מה שקשור לפרטים. מילים מטופשות וביטויים מטופשים נעלמו לעתים קרובות, לא כתוצאה מתהליך אבולוציוני כלשהו אלא הודות לפעולה מכוונת של מיעוט. שתי דוגמאות מהזמן האחרון הן 'לבחון כל דרך אפשרית' ו-'להפוך כל אבן', שחוסלו בחיצי הלעג של מספר עיתונאים.¹⁶ יש רשימה ארוכה של מטפורות שורצות תולעים שאפשר להיפטר מהן באופן דומה אם מספיק אנשים יגלו עניין במשימה; וחייבים גם להיות מסוגלים להתבדח על חשבון צורת ה-'לא בלתי-' עד שתצא נשמתה, * להקטין את שעור הלטינית והיוונית במשפט ממוצע, לסלק ביטויים זרים ומילים מדעיות תועות, ובאופן כללי, להפוך את היומרות לבלתי-אופנתיות. אבל כל אלה נקודות משניות. מההגנה על האנגלית משתמע יותר מזה, ואולי מוטב להתחיל בכך שאומר מה לא משתמע ממנה.

* אפשר להירפא מצורת ה-'לא בלתי-' באמצעות שינון המשפט: 'כלב לא בלתי-שחור רדף אחרי ארנב לא בלתי-קטן בשדה לא בלתי-ירוק.' [הערת המחבר]

קודם כל, אין לזה קשר לארכאיזם, להצלת מילים או סגנונות דיבור מיושנים, או לכינון 'אנגלית תקנית' שאסור אף פעם לסטות ממנה. להפך, זה נוגע במיוחד להשלכת כל מילה או ניב לשון שפגו תוקפם ותועלתם. אין לזה קשר לשימוש נכון בדקדוק ובתחביר, שאין להם חשיבות כל עוד דואגים שהמשמעות תהיה ברורה, או להימנעות ממילים שמקורן אמריקאי¹⁷, או למה שקרוי 'סגנון כתיבה נאות'. מצד שני, אין לזה קשר לפשטות מדומה ולניסיון להפוך את האנגלית הכתובה למדוברת. אפילו לא משתמע שיש בכל מקרה להעדיף את המילה הסקסונית על פני המילה הלטינית, אם כי כן משתמע שצריך להשתמש במילים הקצרות ביותר, ובכמה שפחות, כדי להביע את המשמעות המבוקשת. מה שדרוש מעל הכל הוא לתת למשמעות לבחור את המילה, ולא להפך. בכתובת פרוזה, הדבר הגרוע ביותר שאפשר לעשות עם מילים הוא להיכנע להן. כשאתם חושבים על אובייקט ממשי אתם חושבים ללא מילים, ואז, אם אתם רוצים לתאר את הדבר שראיתם בדמיונכם, אתם בדרך כלל מתחילים לחפש עד שאתם מוצאים את המילים המדויקות שנראה שהן המתאימות לו. כשאתם חושבים על משהו מופשט, אתם נוטים יותר להשתמש במילים כבר בהתחלה, ואלא אם כן אתם עושים מאמץ מודע להימנע מכך, הדיאלקט הקיים יזדרז לבוא ולעשות את העבודה בשבילכם, על חשבון ערפול או אפילו שינוי של המשמעות שאליה התכוונתם. כנראה עדיף לדחות את השימוש במילים ככל האפשר ולעשות את המשמעות ברורה ככל האפשר באמצעות תמונות או תחושות. אחר כך אפשר לבחור – ולא סתם לקבל – את הצירופים שיכסו את המשמעות בצורה הטובה ביותר, ואז להחליף תפקידים ולקבוע איזה רושם המילים שנבחרו צפויות ליצור אצל אדם אחר. המאמץ המנטלי האחרון משמיט את כל הדימויים המיושנים או המעורבים, כל הצירופים המוכנים-מראש, חזרות מיותרות, וזיזופים ועמימות באופן כללי. אבל לעתים קרובות יש ספק בקשר לאפקט של מילה מסוימת או צירוף מסוים, ואז יש צורך בכללים שאפשר לסמוך עליהם כשהאינסטינקט נכשל. אני חושב שהכללים הבאים יכסו את רוב המקרים:

- (i) לעולם אל תשתמשו במטפורה, בדימוי או באיזו צורת דיבור אחרת, שאתם רגילים לראות בדפוס.
- (ii) לעולם אל תשתמשו במילה ארוכה במקום שבו מילה קצרה תספיק.
- (iii) אם אפשר להשמיט מילה, השמיטו אותה תמיד.
- (iv) לעולם אל תשתמשו בצורת הסביל במקום בו אתם יכולים להשתמש בצורת הפעיל.
- (v) לעולם אל תשתמשו בצירוף מלים זר, במילה מדעית או במונח מקצועי אם אתם יכולים לחשוב על מקבילה באנגלית יומיומית.
- (vi) הפרו כל אחד מהכללים האלה לפני שתאמרו משהו עילג לחלוטין.

הכללים האלה נשמעים אלמנטריים, וכאלה הם, אבל הם דורשים שינוי גישה יסודי אצל כל מי שהורגל לכתוב בסגנון הנמצא כעת באופנה. אפשר לשמור על כולם ועדיין לכתוב אנגלית גרועה, אבל אי אפשר לכתוב דברים מהסוג שציטטתי באותן חמש דוגמאות בתחילת המאמר.

לא עסקתי כאן בשימושיה הספרותיים של השפה, אלא אך ורק בשפה ככלי שנועד לבטא – ולא להסתיר או למנוע – את המחשבה. סטיוארט צייס¹⁸ ואחרים השמיעו טענות שמתקרבות לקביעה שכל המילים המופשטות הן חסרות מובן, והשתמשו בזה כתואנה לתמיכה בסוג מסוים של

שתקנות פוליטית.¹⁹ מכיוון שאיננו יודעים מהו פשיזם, איך נוכל להיאבק כנגד פשיזם? אין צורך לבלוע אבסורדים כאלה, אבל חייבים להכיר בכך שהתווה ובוהו הפוליטי הנוכחי קשור להתנוונות השפה, ושניתן כנראה להביא לשיפור כלשהו בכך שמתחילים בצד הלשוני. אם אתם מפשטים את האנגלית שלכם, אתם משתחררים מהשטויות הגרועות ביותר של האורתודוקסיה. אתם לא יכולים להשתמש באף אחד מהדיאלקטים הנחוצים, וכאשר תשמיעו הערה מטופשת טיפשותה תהיה ברורה, אפילו לעצמכם. השפה הפוליטית – ובהבדלים שונים זה נכון לגבי כל הזרמים הפוליטיים, מהשמרנים עד לאנרכיסטים – נועדה לגרום לשקרים להישמע אמיתיים ולרצח להיראות מכובד, ולהקנות חזות מוצקה לאוויר. אי אפשר לשנות את כל זה ברגע אחד, אבל כל אחד יכול לפחות לשנות את מנהגיו שלו, ומפעם לפעם אפשר אפילו, אם משמיעים לעג קולני מספיק, לשלוח איזה ביטוי משומש וחסר ערך – איזה 'עקב אכילס', 'כור היתוך', 'מבחן לקמוס' 'תופת אמיתית' או כל מצבור אחר של פסולת לשונית – אל פח האשפה, ששם מקומו הנכון.

¹ מדען המדינה הרולד לסקי (Harold Laski, 1893-1950), יו"ר מפלגת הלייבור באותו זמן. אורוול ביקר ב-1944 ספר של לסקי על עיוורונו לרצחנות של הדיקטטורה הסטליניסטית ולדיכוי חופש הביטוי בברה"מ. עורך ה'מנציסטר איבנינג ניוז' סירב לפרסם את הסקירה. כרך המאמרים *Freedom of Expression* פורסם ב-1945 במלאת 300 שנה לקריאה לחופש הדפוס בפמפלט *Areopagitica* מאת מילטון. פרסי בייסי שלי (Percy Bysshe Shelley, 1792-1822): משורר אנגלי רומנטי בולט, תקף בשירתו את צעדי הדיכוי של השלטון השמרני בימיו.

² לנסלוט הוגבן (Lancelot T. Hogben, 1895-1975): זואולוג וגנטיקאי בריטי שכתב על נושאים שונים. בספרו *Interglossa*, שיצא לאור ב-1943 בהוצאת פנגוויין הפופולרית, הוא ניסה להציע בסיס לשפה בינלאומית חדשה שתתרום לשיתוף פעולה ולשלום עולמי.

³ *Politics*: כתב עת שהופיע בניו יורק בשנים 1944 - 1949.

⁴ במקור מוזכר Nick Bottom, האורג בחלום ליל קיץ של שייקספיר.

⁵ Langham Place: הכתובת במרכז לונדון, סמוך לרחוב אוקספורד, של הבניין בו שכנו משרדי ההנהלה ואולפני השידור של הבי.בי.סי. (על ימיו של אורוול בבניין זה ראו במבוא לספר **מתחת לאף שלך**). הבי.בי.סי. הקפיד באותם שנים להשתמש במבטא של המעמדות הגבוהים והותקף על כך לעתים בחוגי השמאל. במבטאים של המעמדות הנמוכים נטתה האות "H" להיבלע בתחילת מילה.

⁶ *Tribune*: על 'טריביון', שבועון השמאל במפלגת הלייבור שאורוול הרבה לכתוב בו ושימש כעורכו הספרותי במשך כשנה וחצי, ראו עוד במבוא לספר **מתחת לאף שלך**.

⁷ במקור תוהה אורוול מה פירוש המילה rift בביטוי rift within the lute, שמשמעותו 'תחילת הפרועות', ומילולית: 'הסדק שבלאוטה' (כלי נגינה).

⁸ *cul de sac* (צרפתית): מבוי סתום (מילולית: 'תחתית השק'). *ancien régime* (צרפתית): השלטון הישן (לפני המהפכה הצרפתית ב-1789). *deus ex machina* (לטינית): האל מתוך המכונה: כינוי ספרותי להתערבות אלוהית המצילה לפתע את המצב. *mutatis mutandis* (לטינית): לאחר שיוכנסו שינויים מתאימים. *Gleichschaltung* (גרמנית): השליטה וההכוונה של הפוליטיקה, הכלכלה והתרבות במדינות דיקטטוריות (בעיקר גרמניה הנאצית). *Weltanschauung* (גרמנית): השקפת עולם.

⁹ White Guard : במקור כינוי לכוחות האנטי-קומוניסטיים במלחמת האזרחים שפרצה ב-1918 בפינלנד, בעקבות ניסיון למהפכה קומוניסטית.

¹⁰ אורוול מזכיר כאן את המילים deregionalize (לבטל חלוקה לאזורים); impermissible (לא-מותר); extramarital (מחוץ לנישואים – בעיקר רומן); non-fragmentary (לא מקוטע). הראשון והרביעי אינם צירופים נפוצים.

¹¹ אלכס קומפורט (Alex Comfort, 1920-2000): רופא, משורר, סופר, אנרכיסט ופציפיסט, קנה את פרסומו הגדול בשנות השבעים דווקא כמחבר מדריכי מין שתורגמו גם לעברית. בזמן מלח"ע השנייה, ניהלו אורוול וקומפורט ויכוח עז מעל דפי 'טריביון' בשאלת הפציפיזם. לאחר מכן הפכו לידידים טובים. וולט וויטמן (Walt Whitman, 1819-92), יליד לונג איילנד, ניו יורק, נחשב המשורר הגדול של ארה"ב והדמוקרטיה האמריקאית במאה ה-19. חלק ניכר משיריו מופיעים בקובץ **עלי עשב** – תרגום שמעון הלקין (תל אביב: ספרית פועלים, 1984). מחזור שיריו **שירת עצמי** תורגם גם על ידי עודד פלד (ירושלים: כרמל, תשס"ב 2002); ריי גרדינר (Charles Wrey 1901-1981), משורר בריטי לא בולט.

¹² המרשל פטן (Philippe Pétain, 1856-1951), גנרל צרפתי נערץ במלח"ע הראשונה. עמד בראש ממשל וישי בצרפת, ששיתף פעולה עם הכובשים הגרמנים במלח"ע השנייה.

¹³ פרק ט', פסוק יא'. "שבת וראה" הוא כאן במשמעות "שבת וראיתי".

¹⁴ במקור האנגלי של המאמר הפערים מרשימים יותר: בעוד שבתרגום המסורתי לאנגלית מכיל הפסוק מקהלת 49 מילים ו-60 הברות, תרגומו של אורוול לשפה מודרנית כולל 38 מילים שבהן 90 הברות. אורוול מוסיף שהפרפראזה שלו לקהלת כוללת 18 מילים ממקור לטיני ואחת ממקור יווני. גם אלו הם מספרים שהתרגום העברי לעיל לא יכול להתהדר בהם.

¹⁵ הוגבן מתייחס ל-"egregious collocations of vocables" ("צירופי מילים מחפירים"). אורוול מסתייג מהשימוש בתואר egregious בקונוטציה שלילית. הביקורת נובעת ככל הנראה מכך שמקורו של התואר הוא במילה הלטינית egregius שפירושה 'ראוי לציון' או 'יוצא מן הכלל'. אורוול מחמיר כאן שלא בצדק: מילון אוקספורד מציין שבעוד שבלטינית משמשת המילה כתואר חיובי, הוסיפה לה האנגלית גם משמעות שלילית הפוכה ('מחפיר', 'מביש'). המילון מתעד שימושים בתואר egregious בהוראתו השלילית כמעט מאז נכנס לשפה בראשית המאה השש-עשרה.

¹⁶ הביטויים האלה האריכו ימים הרבה אחרי אורוול.

¹⁷ במקור Americanisms: מילים או ביטויים שמקורם בארה"ב. למן המאה התשע-עשרה נלחמו האליטות התרבותיות בבריטניה במילים רבות כאלה, בדרך כלל ללא הצלחה.

¹⁸ סטיוארט צייס (Stuart Chase, 1888-1985): כלכלן אמריקאי, חבר ב"צוות המוחות" שהקים הנשיא רוזבלט בראשית שנות השלושים כדי להתמודד עם השפל הגדול. שם ספרו של צייס *New Deal* שפורסם ב-1932 הושאל על ידי רוזבלט, כך נטען, כשם הכולל למדיניות שהנהיג באותו עשור. ב-1938 פרסם צייס את *The Tyranny of Words* על השפה הפוליטית, ספר שמכר היטב בחוגים אינטלקטואליים.

¹⁹ Political quietism: "quietism" ("פסיביות" לפי המקור הלטיני) היא תפיסה פילוסופית ודתית שהתפתחה במערב וגם במזרח. המונח באנגלית משמש במיוחד לתאר זרם מיסטי

אליטיסטי בנצרות הקתולית במאה ה-17, שחיפש שלמות וקרבה לאל רק על ידי פסיביות וביטול עצמי מוחלטים. האיום שנבע מכך על הדוקטרינות וההיררכיה של הכנסייה הביא להכרזה על כתבי הוגי הדעות המרכזיים של הזרם כדברי כפירה.